

ЛІНГВОКОГНІТИВНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ ПРОТИРІЧЧЯ

Попри те, що протиріччя — це "категорія, що виражає внутрішнє джерело будь-якого розвитку, руху" [5: 56], не можна однозначно стверджувати, що воно існує у зовнішньому світі: "у світі немає протиріччя, а є лише наше ставлення до нього" [3: 62]. Зовнішній фізичний світ не можна визначити як суперечливий чи несуперечливий, а поняття "протиріччя" для нього не релевантне, оскільки про нього можна судити лише крізь призму людського мислення з використанням мови: "межі моєї мови означають межі мого світу" [1: 56]. Протиріччя є не об'єктивним, а суб'єктивним явищем, причому не онтологічного, а когнітивного порядку.

Не знаючи напевно, існує чи не існує протиріччя об'єктивно в зовнішньому світі, ми застосовуємо до нього людські мірки, оскільки "світ іноді повинен описуватися як існуючий у певному стані й разом з тим як існуючий у суперечливому стані" [2: 536]. На відміну від фізичного світу, протиріччя об'єктивно онтологізується стосовно а) соціуму; б) індивіда. Це дає підстави інтерпретувати його в міждисциплінарних вимірах — філософському, (соціо)психологічному, лінгвокогнітивному тощо.

Філософія, вважаючи протиріччя внутрішнім джерелом будь-якого розвитку, розуміє його як еволюційно закономірні переходи в межах ступеневого ланцюга "тотожність — різниця — протилежність — власне — протиріччя" [5: 56]. Соціологія розглядає протиріч-

чя як рухому силу соціальної боротьби, розрізняючи антагоністичні, неантагоністичні та дисоціативні його різновиди, а психологія — як інтерсуб'єктну конфліктологічну колізію [6: 412].

Інтердисциплінарні витлумачення протиріччя уможливорюються за рахунок фокусування уваги на внутрішньому світі людини з двома його іпостасями — емоційною та інтелектуальною (ментальною), відповідно до чого виокремлюються два найузагальненіших типи протиріч — емоційні та когнітивні (логічні). Протиріччя, що побутують в емоційній сфері, є й одним із джерел виникнення протиріч у соціумі, де проявляється їхня екзистенційна сутність — поява нового в старому.

Когнітивне протиріччя (когнітивний дисонанс) об'єктивується також як форма боротьби нового зі старим, де НОВЕ видається певною мірою алогічним, проте ця алогічність може мати сенс, бо вона не є ані істинною, ані хибною [3: 93]. Таке протиріччя має складну таксономічну організацію, підрозділяючись на типи (екзо- і ендо-категоріальні), види (відхилення, невідповідність, протиставлення, контрадикція), класи (гетеро- і гомономні, зумовлено- і незумовлено-відповідні), підкласи (тавтологічні, амбівалентні, контрастні, нонконформні, девіаційні, парадоксальні, абсурдні, метафоричні). Підкласи виділяються на підставі м'якості або суворості (гостроти) протиріччя.

Володіючи планом змісту і планом вираження, когнітивне протиріччя рефлектується в мові на синтаксичному рівні за допомогою словосполучення (*попри, незважаючи на*) або складного речення — паратаксису чи гіпотаксису. Паратаксис фіксує протиріччя у вигляді власне- (*але, та; but, yet, however*), компенсаційної (*зате; but then*) і лімітативної (*проте; only*) протиставності, друге — поступки / допустової підрядності (*хоч, дарма що, незважаючи на; although, though, even though, nevertheless, whatever*). Всі вони відбивають ідею нереалізованості певної позамовної ситуації всупереч очікуваному, в результаті чого має місце розірваність причинно-наслідкового ланцюга у співіснуванні двох позамовних ситуацій.

Оскільки протиріччя відбиває ідею несумісності двох денотативних ситуацій, воно є явищем лінгвокогнітивного порядку: виникаючи як наслідок когнітивного дисонансу в голові *homo mentalis*, воно об'єктивується *homo loquens* лише в мові й через мову, тобто привноситься у світ людиною. У зовнішньому фізичному світі протиріччя немає, бо воно не існує поза діяльністю людини. Протиріччя — це відбиття внутрішнього світу людини і зовнішнього соціального світу.

Литература

1. Витгенштейн Л. *Философские работы*. — М.: Гнозис, 1994. — Ч. 1. — 612 с.
2. Вригт Г. Х., фон. *Логико-философские исследования: Пер. с англ. / Общ. ред. Г. И. Рузавина и В. А. Смирнова*. — М.: Прогресс, 1986. — 600 с.
3. Танеев Б. П. *Противоречия в языке и речи*. — Уфа: Изд-во БГПУ, 2004. — 472 с.
4. *Психологическая энциклопедия / Под ред. Р. Корсини и А. Ауэрбаха; Пер. с англ. А. А. Алексеева*. — 2-е изд. — М. [et al]: Питер, 2006. — 1876 с.
5. *Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова*. — 5-е изд. — М.: Политич. литература, 1986. — 590 с.
6. Юнг К. Г. *Психологические типы*. — СПб.: Ювента; М.: Прогресс-Универс, 1995. — 716 с.